

Alıntı/Citation:

Temizsu, H. (2024). Eylemin öteki yüzü [A. Young, *Eylemin öteki yüzü* başlıklı kitabın değerlendirmesi]. *AFRA: Afrika Araştırmaları Dergisi*, 1. 62-68. <https://doi.org/>

Eylemin Öteki Yüzü

Andrew Young, Malcolm X: Eylemin Öteki Yüzü, Kardelen Yayınları, İstanbul
2015 (6. Baskı), 157 s.

Banu ÖZGÜR TOKATLI *

Makale Türü: Kitap Değerlendirmesi | Article Type: Book Review

Gönderim | Received: 21.11.2024, Kabul | Accepted: 01.12.2024, Yayın | Published: 30.12.2024

Öz Bu çalışma Andrew Young tarafından İngilizce olarak kaleme alınan ve S. Tekin (Kitapta isim belirtilmemiş) tarafından Türkçeye çevrilen “*Malcolm X: Eylemin Öteki Yüzü*” başlıklı kitap çalışmasının değerlendirmesini ele almaktadır. Kitabın teması, Malcolm Little adıyla Amerika’da 1925 yılında dünyaya gelmiş bir liderin yaşamının belli kesitlerini ele alarak nasıl Malcolm X olarak sahneye çıkıp, insan hakları hareketinin en etkili figürü haline dönüştüğünü ve genel olarak onun fikirlerini anlatmaktadır. Malcolm X, Amerika’da yaşayan çoğu Afro- Amerikalı gibi yoksul bir hayata başlamış, suçlara karışmış ve daha sonra Müslüman olup İslam Cemaati adına ayrılıkçı eylemlere liderlik yapmış, daha sonra da daha evrensel değerlerin olduğunu deneyimleyip insan hakları üzerine liderlik yapmış tanınan bir kişiliktir. Söz konusu çalışma, kitabın muhtevasına yönelik bir değerlendirmede bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afro-Amerikan, Sivil (Medeni) Haklar, İnsan Hakları

* Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Millî Eğitim Bakanlığı, Öğretmen, E-mail: banuozgurtokatli@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4968-5198>

• Afrika Araştırmaları Dergisi, (1), (202x)
• *Journal of African Researches*, (1), (202x)
• afra.org.tr : info@afra.org.tr : ISSN: xxx-xxx

Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

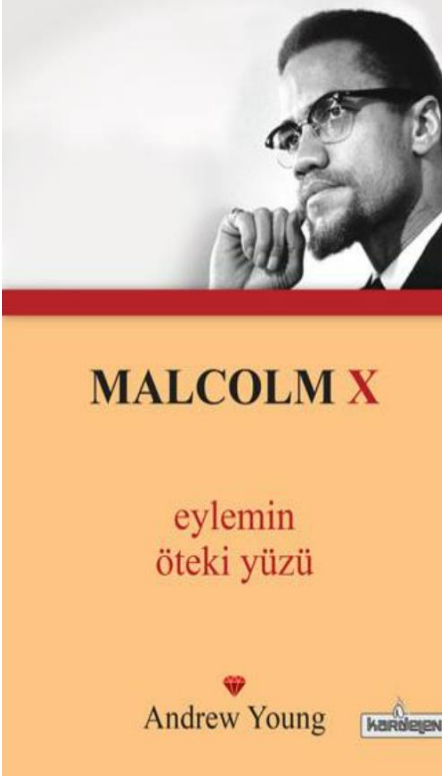

Bu çalışma Creative Alıntı- GayriTicari- Türetilemez 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under a Creative Commons Attribution- NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).

**ANDREW YOUNG, MALCOLM X: ANOTHER SIDE OF THE MOVEMENT, KARDELEN
YAYINLARI, İSTANBUL 2015 (6TH EDITION), 157 P.**

Abstract: This study reviews the book study titled “*Malcolm X: Another Side of The Movement*”, written in English by Andrew Young and translated into Turkish by S. Tekin (name not mentioned in the book). The theme of the book is to examine certain sections of the life of a leader born in America in 1925 under the name of Malcolm Little, how he came to the scene as Malcolm X and became the most influential figure of the human rights movement, and to explain his ideas in general. Malcolm X, like most African Americans living in America, started a poor life, got involved in crimes, and later became a Muslim and led separatist actions on behalf of the Islamic Community, and later experienced more universal values and became a leader on human rights. The study makes an evaluation of the content of the book.

Keywords: African American, Civil Rights, Human Rights

Giriş

Malcolm Little (Biz onu Malcolm X ve El- Hacc Malik El- Şahbaz isimleriyle tanıyoruz), babası Earl Little, siyahi bir Babtist rahipti. Annesi Louise ise beyaz bir adamın annesine tecavüzü sonucu doğmuş, bir zenciye göre açık tenli sayılabilecek melez bir kadındı. Malcolm sekiz kardeşi ve babasının önceki evliliğinden üç kardeşi daha vardı. Kardeşleri arasında Malcolm'un en ayırdedici fiziksel özelliği, daha açık bir tene ve kızıl saçlara sahip olmasıydı.

Malcolm henüz dört yaşındayken Michigan'da yaşayan ırkçı beyazlar tarafından evleri yakıldı. Sebep belliydi: çevrede zenci bir aile olarak istenmiyorlardı. Daha sonra aile kendi inşa ettikleri eve taşındı.

O dönemde Amerika'nın birçok eyaletinde Jim Crow kanunları geçerliydi. Bu kanunlar Amerika Birleşik Devletleri'nin güney eyaletlerinde 1877'den 1965'e kadar yürürlükte olan ve

irksal ayrımcılığı yasalaştıran eyalet ve yerel yasaların genel adıydı. Bu kanunlar, siyah ve beyaz insanlar arasında kamuya açık alanlarda ayrımcılığı zorunlu kılmıştı. Mesela siyahların toplu taşıma araçlarının en arkasında oturmaları, beyazlara yer vermek zorunda olmaları, yaşları kaç olursa olsun beyaz birini görünce şapka çıkartarak selam vermeleri, zenci ve beyazların umumi tuvaletlerinin ayrı olması, kamuya açık alanlarda siyah ve beyaz insanların ayrı tutulması, zenci ve beyaz öğrencilerin farklı okullarda eğitim görmesi gibi ayrıştıracı ve ayrımcı uygulamalar bunlara bazı örneklerdi. Söz konusu 14 başlıktan oluşan kitap Malcolm X ile ilgili bilgiler içermekte ve Afrika kıtasına da dair değerlendirmeler içermektedir.

Gelişme

Malcolm'un babası Rahip Earl Little, o dönemde önemli bir figür haline gelmiş olan Marcus Garvey'nin düşüncelerini takip ediyor ve vaazlarında bu yoldan gidiyordu. Marcus Garvey, siyah milliyetçiliği ve Pan-Afrikanizm hareketlerinin önde gelen

figürlerinden biriydi. Ona göre siyah insanlar Afrika'ya geri dönmeli ve orada kendi kaderlerini belirleyerek, kendilerine ait bir devlet kurmalıydılar. Avrupalıların/ beyazların sömürgeciliğinden ancak bu şekilde kurtulabilirlerdi. İşte bu tür düşünce ve topluluğa verdiği vaazlardan dolayı Malcolm'un babası Rahip Earl bir gün karşı görüşlüler tarafından suikasta uğradı ve feci şekilde öldürüldü. Failleri hiçbir zaman bulunamadı.

Babasının ölümünden sonra Amerika'da yaşanan "1929 Büyük Buhran" da ailenin sorunlarına eklenince, Malcolm'un abisi ve ablası da küçük yaşta çalışmaya başladılar, ancak bu da sorunlarını çözmedi. Annesi bu büyük sorumluluk ve sıkıntılara daha fazla dayanamayınca, eyaletin akıl hastanesine kaldırıldı. Kalan kardeşler de devlet tarafından koruyucu ailelere dağıtıldı. Gittiği okullarda oldukça başarılıydı. Bu sırada üvey kız kardeşi Ella ile bağına hiçbir zaman koparmadı. Yoksullar Yurdunda da ayrımcılığa uğradığını düşündüğü için Boston'da Ella ile yaşamaya karar verdi. Boston'da zaman geçtikçe uyuşturucu çetelerine karıştı. Küçük yaşında uyuşturucu ve içki kullanmaya başladı. Kızkardeşinin onun için bulduğu işleri reddetti ve ondan ayrı bir hayat sürmeye başladı. Zaman içinde New York kentinin uyuşturucu, çete ve her türlü suç örgütleriyle dünyada kötü bir üne sahip olan Harlem bölgesinde yaşamaya ve burada suçlara karışmaya başladı. 1946 yılında, 21 yaşındayken 10 yıl hapse mahkûm edildi. Hapisteyken kardeşleri Ella ve Reginald ile bağlarını koparmamıştı. Reginald ona İslam Cemaati lideri Elijah Muhammed'den bahsetti. Bu lider, beyaz insanların zenci insanlardan türediğini, şeytanın "beyaz" olduğunu ve siyahların muhteşem uygarlıklarını yok ettiğini anlatıyordu. Ayrıca Afrika'da kendi uygarlıklarını tekrar kurabilirlerdi.

Elijah Muhammed'in görüşleri Malcolm'un ilgisini çekti ve ona Müslümanlıkla, ideolojisiyle, savunduğu görüşlerle ilgili sık sık yazmaya ve sorular sormaya başladı. Muhammed Elijah da soruları tek tek cevaplıyordu; Malcolm da onun ilgisini çekmişti. Bu arada Malcolm hapishanenin kütüphanesinde bolca vakit geçiriyordu. Malcolm, 1952'de hapishaneden tahliye edildi ve yeni bir hayata başlama kararı aldı.

İlk iş olarak İslam Cemaati ile temasa geçti. Onların vaazlarını dinleyip, dinlerini ve ideolojilerini benimsemeye başladı. Elijah Muhammed ile de bizzat tanıştı. Elijah Muhammed, Malcolm'un cemaati için parlak bir lider olabileceğini farketti ve ona bazı görevler vermeye başladı. Malcolm o kadar zeki, cemaate bağlı, hırslı ve ikna edici bir hatipti ki, cemaat üyelerinin sayısında ciddi bir artış oldu. Elijah Muhammed, Malcolm'a o kadar çok güveniyordu ki, onu en sorunlu bölge olan Harlem'de görevlendirdi. Bu görev hem zordu hem de orada tutunmak bir Müslüman için çok

tehlikeliydi. Malcolm yine de orada kendini ve cemaatini tanıttı ve oradaki Müslüman zenci üye sayısını arttırdı. Malcolm'un soyadı "Little" idi ve bu soyadı, kölelik döneminde atalarına beyazların verdiğini söylüyordu. Soyadını "X" olarak değiştirdi. Ona göre X, asla bilmediği ve bilemeyeceği Afrika'daki soyadının yerini tutuyordu. Bu arada cemaatte hemşire olarak görev yapan Betty ile evlendi.

1955'ten sonra Amerika'da siyahlara yönelik saldırı ve kıskırtmalar artmaya başladı. Mitingler ve boykotlar düzenlendi. Martin Luther King JR. Büyük ve kapsamlı bir boykotun liderliğine seçildi ve bunu çok iyi yönetti. Geline sonu, zenci insanların sivil toplumda bazı haklara ulaşabilmesiydi. Boykotun sonunda, Martin Luther King'in başkanı olduğu Southern Christian Leadership Conference (SCLC) adlı örgüt kuruldu ve bu örgüt bir çok sivil haklar eylemi düzenledi. SCLC, evrensel değerlere ve insan haklarına ulaşmayı sağlayan bir örgüttü. Daha çok Sivil (Medeni) hakların tüm insanlar – renk, ırk, din, cinsiyet gözetmeksizin- eşit olmasını savunuyordu.

Halkın gözünde İslam Cemaati dindar, ırkçı ve bölücü olarak görülmeye başlandı. Malcolm X artık nefret söylemlerinin olduğu gerekçesiyle suçlanıyordu. Oysa SCLC, evrensel değerleriyle daha geniş bir sosyal arenada, daha fazla taraftar buluyordu.

Toplumda olaylar arttıkça, insanlar bilinçlenmeye başladıkça, Malcolm X'in söylemleri daha da sertleşiyor ve düşünceleri keskinleşiyordu. İslam Cemaati, Malcolm X'in bu hareketlerini İslam Cemaati liderine bir tehdit olarak algıladı. Ayrıca bölücü söylemleri çok fazla tepki topluyordu. Kennedy suikastı ile ilgili olarak cemaatin konuşmama kararına uymadı, hatta konu ile ilgili çok sivri bir dil kullandı. Cemaat, Malcolm X'i tecrit etti. Hatta ilerleyen zamanda tamamen görmezden geldi ve dışladı.

Malcolm X, Mısır'a, oradan da Hac ziyareti için Mekke'ye gitti. Orada Müslümanların her ırktan, renkten ve dilden olduğunu gördü. Yaşadıkları ve öğrendikleri, Müslümanlık ile ilgili görüşlerini tamamen değiştirdi. Geri döndüğünde artık zencilerin Afrika'da beyazlardan ayrı bir devlet kurmasını değil, ırk ve dil gözetilmeksizin herkesin eşit olduğu görüşünü savunmaya başladı. Daha sonra Afrika'ya tekrar ziyaretlerde bulundu. Bu süre zarfında, İslam Cemaati ile köprüleri iyice kopardı, onlardan ayrı yolda ilerlemeye başladı. Martin Luther King'in ölümünden sonra onlara yakın görüş görüntüsü veriyse de "Medeni haklar değil, insan hakları esastır." diyerek, onlardan daha evrensel görüş sahibi olduğuna inandı.

Malcolm X, 21 Şubat 1965'te konuşmacı olarak gittiği bir toplantıda suikast sonucu hayatını kaybetti.

Yazar, daha çok Malcolm X'in hayat hikayesine odaklanmış, fikir ve ideolojileri ile ilgili çok detaylı ve felsefi boyutlara değinmemiş, bunlara sadece yüzeysel olarak değinmiştir. Yine de Malcolm X'in hayat evreleri anlaşılır ve detaylı şekilde ele alınmıştır. Bu süreçte kişiliği ile ilgili çok derin analizler olmamakla birlikte, okuyucuda

genel bir kanı oluşturmaktadır. Kitap, Malcolm X'in hayatını ve ideolojilerini tam olarak tanımayan ve bilmeyenler için genel bir bilgi sunmaktadır.

Malcolm X, dönemine göre iyi bir eğitim almamıştır. Bunun nedeni, ailesinin dağılmış olması, bir yetiştirme yurdunda büyümüş olması, ama hepsinden önemlisi de o dönemde zencilerin çoğunun sağlık, eğitim ve sosyal haklardan mahrum bulunuyor olmasıdır. Buna rağmen yaşlarına göre iyi ve zeki bir öğrencidir, ancak sosyal statüsü ve çoğu hakkının olmamasından dolayı gelecek ile ilgili hayaller kurmasına izin verilmemiştir. Tüm bu olumsuz durumlar onu yalnızlığa ve suça itmştir. Özellikle Harlem'de karıştığı suçlar madde kullanımından şantaj, hırsızlık ve soyguna kadar uzanmaktadır. İlk gönderildiği hapisane ülkenin en kötü şartlara sahip hapisanesidir. Sosyal hayatta aktif olan üvey ablası sayesinde, oradan daha iyi bir yere gönderilmiş ve orada kitaplarla tanışıp kendini geliştirme ve yetiştirme olanağı bulmuştur. Elijah Muhammed ile tanışması ve kendine bir ideoloji ve amaç belirlemesi de burada olmuştur.

Malcolm X'in Elijah Muhammed'in peşinden gitmesinde elbette ki önceki düşüncelerinin bu ideoloji ile yakın olmasında etkilidir. Fakat asıl etken, Molcolm X'in zeki ve tutkulu bir hatip olmasıdır. İdeolojisi ne olursa olsun, kendine müritler toplamasında, İslam Cemaati'ni tanıtmakta ve Elijah Muhammed'den sonraki cemaat lideri olabilecek pozisyonda rakip görülmesi de bu yüzdendir.

Sonuç

Malcolm X'in İslam Cemaati'nde bir imam olarak görev yaptığı dönemde iyi bir lider olmasına karşın, olumsuz eleştirilere de tabi tutulmuştur. Öncelikle zencilere hak ve özgürlük isterken, beyazlara karşı sert ve ayrımcı söylemleri çok fazladır. Geçmişinde işlediği suçlar bazı eleştirmenlerce sorgulanmış ve bazı kesimlerce güvenilirliği zarar görmüştür. Bu dönemdeki düşüncelerinde beyazlarla birleşme çağrısı kesin çizgilerle ayrılmış ve daha ılımlı ve entegrasyon çağrısı yapan Martin Luther King gibi liderlerle çatışmıştır. "Gereken her türlü yolla" kendini savunma çağrılarını şiddeti teşvik etmek olarak görülmüştür. Bu çağrı, özellikle daha ılımlı bir figür olan Martin Luther King tarafından da eleştirilmiş, bu tür söylemlerin şiddeti kışkırtabileceğini ve şiddet içermeyen sivil haklar hareketini zayıflatabileceğini savunmuştur. Mekke'ye Hac ziyaretinden sonra çok farklı deneyimler edinmiş, ideolojisinde çok keskin farklılıklar oluşmuştur. Bazı eleştirmenler, bu evrimin onun daha önceki bazı açıklamalarını çelişkili bulmuş, uzlaşmayı zor hale getirdiğini ve bunun da onun gerçek inançları konusunda kafa karışıklığına yol açtığını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak kitap, önemli bir figürü ele almaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, Malcolm X'in ideolojisi çok detaylı olarak incelenmese de bu liderin hayatındaki aşamalar ve etkili bir figür olana kadarki geçen aşamalar yalın bir dille anlatılmıştır. Kitabın çevirisinde Türkçe'ye hakimiyette zayıflık ve yazım kurallarında hatalar olsa da gayet yalın ve akıcı bir dil kullanılmıştır.

Kaynakça

Andrew Young, Malcolm X: Eylemin Öteki Yüzü, (çev.) S. Tekin, İstanbul: Kardelen Yayınları, 2015.